

УДК 792.5(477.42=162.1)"18/19"

МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ ПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ ЖИТОМИРА В СЕРЕДИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анастасія КРАВЧЕНКО

У статті розглянуто історичні передумови розселення польського етносу на Волині, зокрема в м. Житомирі, особливості збереження й розвитку його культури в умовах тотального обмеження та цензурування з боку влади Російської імперії, починаючи із середини ХІХ ст. Окреслено діяльність деяких митців польського походження, які народилися, жили чи працювали в Житомирі. Зосереджено увагу на польському корінні видатних українських композиторів Б. Лятошинського й М. Скорульського. Наголошено на важливості польської складової в культурному розвитку міста.

Ключові слова: музичне життя Житомира, поляки на Волині, громадські товариства, Ю.-І. Крашевський, І. Падеревський, С. Заремба, Ю. Зарембський, М. Скорульський, Б. Лятошинський.

В статье рассмотрены исторические предпосылки расселения польского этноса на Волыни, в частности в г. Житомире, особенности сохранения и развития его культуры в условиях тотального ограничения и цензуры со стороны властей Российской империи, начиная с середины ХІХ в. Обозначена активность некоторых художественных деятелей польского происхождения, которые родились, жили или работали в Житомире. Обращено внимание на польские корни выдающихся украинских композиторов Б. Лятошинского и М. Скорульського. Акцентируется важность польской составляющей в культурном развитии города.

Ключевые слова: музыкальная жизнь Житомира, поляки на Волыни, социальные общества, Ю.-И. Крашевский, И. Падеревский, С. Заремба, Ю. Зарембский, М. Скорульський, Б. Лятошинский.

The article deals with the historical grounds of the Polish ethnos settlement in Volyn, particularly in Zhytomyr, as well as the peculiarities of their culture preservation and development in the conditions of total limitation and censorship by the Russian Empire authority since the middle of the 19th century. The activity of some artists of the Polish origin, who were born, lived or worked in Zhytomyr is outlined. The attention is paid to the Polish roots of famous Ukrainian composers B. Liatoshynskiy and M. Skorulskiy. It's emphasized on importance of the Polish component in the development of the city culture.

Keywords: music life of Zhytomyr, the Poles in Volyn, public societies, J. Kraszewski, I. Paderewski, S. Zarembo, J. Zarembski, M. Skorulskiy, B. Liatoshynskiy.

Специфічною рисою насиченого громадського життя Житомира, старовинного міста з багатими культурними традиціями, був його полікультурний характер, оскільки тут здавна проживали представники різних національних груп: українці, росіяни, євреї, поляки, німці, чехи. Вони зберігали й розвивали власні мистецькі національні надбання і водночас поєднували їх з надбаннями інших етносів.

Співіснування та взаємопроникнення культур різних етнічних і релігійних (у тому числі конфесійних) громад на території, обмеженій кордонами провінційного міста, створювало особливу атмосферу мистецького життя. Кожен із представників різних етносів і, відповідно, мистецьких шкіл привносив до загального культурного процесу щось своє, одночасно накопичуючи досвід інонаціональних, незнайомих йому культур. Усі ці риси і традиції, змішуючись у своєрідному «плавильному казані», нада-

вали якісно нових ознак тому чи тому мистецькому явищу.

Вивчення культурного життя національних меншин, які проживали в Житомирі, є важливим не лише в аспекті міжнаціональних взаємин, а й для формування цілісного уявлення про загальну культурну ситуацію, що стала міцним фундаментом для подальшої розбудови суспільного й мистецького ландшафту міста.

Життя польської громади в Житомирі становить науковий інтерес для дослідників різних галузей: істориків, краєзнавців, мистецтвознавців. У монографіях О. Буравського [3] й О. Калакури [4] містяться історичні відомості про життєдіяльність поляків на Волині, у тому числі й про культурно-мистецьку складову. У наукових публікаціях І. Баладинської-Сипченко [1] і К. Шамаєвої [6; 7; 8] досліджено діяльність представників польської громади у сфері музики. Метою пропонованої статті є

АНАСТАСІЯ КРАВЧЕНКО. МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ
ПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ ЖИТОМИРА...

цілісне охоплення процесу розвитку польського музичного мистецтва Житомира в XIX – на початку XX ст.

За свідченням істориків, представники польського етносу оселялися на території сучасної України з XI ст. Їхня масова міграція на Волинь розпочалася наприкінці XIV – у першій половині XV ст. і була спричинена приєднанням цих земель, згідно з Люблінською унією 1569 року, до Речі Посполитої. Польська шляхта отримувала від короля великі земельні наділи на нових землях, саме туди приїжджали й особи з менш привілейованих верств населення. Одночасно відбувався процес полонізації вже існуючої на цих теренах української шляхти: місцеві поміщики не лише отримували право на володіння землею, а й переходили з православ'я до католицизму, запозичували польську мову та культуру в цілому.

Другий етап польської колонізації припав на початок XIX ст., що пов'язано з приєднанням 1795 року територій Правобережної України до Російської імперії. Уряд заохочував переселення поляків на нові землі, оскільки був зацікавлений у розбудові сільського господарства та промисловості краю. У середині XIX ст. міграційний потік поляків у черговий раз збільшився завдяки реформам 1860–1870-х років, скасування кріпацтва та переходу до капіталізму. Оскільки зумовлений ними бурхливий розвиток промисловості вимагав великої кількості робочої сили, її суттєво поповнювали вихідці з інших земель.

Одночасно з певними економічними заохоченнями польське населення Волині стикнулося з низкою утисків. Особливо відчутним було обмеження національно-культурних прав після «польського бунту» 1863 року. Політика царського уряду спрямовувалася на примусову асиміляцію етносу на території імперії, що досягалося шляхом обмежень і заборон у сферах релігії, мови, освіти, книгодрукування та культури загалом. При цьому закривали школи з польською мовою викладання, друкарні, що видавали польські книжки, часописи, газети. Занепокоєність влади була пов'язана ще й з тим, що більшість представників польської громади мали вищий рівень осві-

ти, у порівнянні з місцевим загалом, і могли впливати на його «ополячування».

Незважаючи на дискримінаційну політику, протягом XIX – на початку XX ст. польська культура на Волині все ж переважала. Царський уряд не міг за відносно короткий термін зрусифікувати таку велику кількість поляків, які населяли ці землі впродовж кількох століть і ревно берегли національні традиції (інколи все відбувалося нелегально й таємно: при костьолах існували лише початкові школи, тому подальшу освіту польською мовою учнівська молодь, яка відвідувала російські гімназії, могла здобувати в підпільних гуртках і спілках, нелегальних бібліотеках).

Протистояння поляків культурницькому гнобленню з боку імперії виражалось, зокрема, у гуртуванні в офіційні громадські товариства. Ці об'єднання мали легальну можливість сприяти покращенню матеріального й духовного життя своїх земляків. Приміром, Житомирське римо-католицьке благодійне товариство, створене в липні 1905 року, опікувалося бідними одновірцями. Воно відкривало громадські гуртожитки, їдальні, лікарні, народні читальні тощо. Метою активного учасника культурного життя міста польського Товариства співаків «Лютня», започаткованого в листопаді 1906 року, був розвиток і популяризація серед широких верств громадськості польської музики, а надто польської пісні. При Товаристві організували хор, який формували аматори. На численних концертах він демонстрував високий рівень майстерності та отримував схвальні відгуки преси. Організатор і керівник хору – піаніст, органіст, диригент і композитор, вихованець Празької консерваторії (клас органа та композиції) Едуард Валек, чех з походження. Християнське католицьке товариство трудящих жінок *Dzwignia* («Важіль»), засноване в червні 1907 року, виконувало добротинну функцію опіки над незаможними: організувало каси взаємодопомоги, відкривало їдальні й гуртожитки. Основну ж роботу провадили в напрямі інтелектуального та культурного розвитку польського населення. Зокрема, Товариство створювало бібліотеки й читальні. Того самого, 1907-го, року

ІСТОРІЯ

Ганна Андзилевич і Валерія Бохенська за-снували в Житомирі Товариство християнської жіночої прислуги імені Святої Зіти. Відповідно до назви, Товариство виконувало функцію своєрідної профспілки: підтримувало підопічних під час хвороби або втрати робочого місця, а також виховувало в них високі професійні та моральні якості, як-от: працелюбність, сумлінне ставлення до роботи, скромність, набожність та інші християнські чесноти. З початком Першої світової війни було організовано Товариство допомоги бідним сім'ям поляків, які так чи так постраждали від воєнних дій.

Не всім товариствам, що сприяли згуртуванню поляків, судилося довго працювати, адже їхню роботу супроводжували численні цензурні обмеження та заборони. Щоправда, організатори мистецьких акцій інколи дозволяли собі їх порушувати (так, незважаючи на заборону, 1909 року в Житомирі польська громада урочисто відсвяткувала сторіччя від дня народження великого поета Юліуша Словацького проведенням вечора пам'яті, на якому виконали пісні на його вірші, продекламували уривки з поеми «Беньовський», а також поставили сцени з драм «Лілля Венета» й «Балладина» [2, с. 134]). Губернська влада, помітивши в діяльності певної громадської організації надто потужну національну складову, швидко її закривала, часто без права відновлення, а очільники при цьому зазнавали певних репресій. Приміром, у Житомирі було закрито Польський жіночий гурток, культурно-просвітницьку діяльність якого влада класифікувала як плекання виключно національних інтересів (подібна заборона стосувалася щонайменших національних проявів й інших етнічних громад імперії).

Просвітницька активність польської громадськості забезпечувала високий рівень освіченості поляків Волині, у тому числі у сфері музичного мистецтва. До історії української та польської музичної культури ввійшли кілька десятків митців, поляків з походження, які народилися, жили чи працювали на Волині, зокрема в Житомирі. Їхня мистецька особистість формувалася під впливом місцевого полікультурного середовища. Про це свідчить нерозривне пере-

плетіння у творчості митців рис власного національного і українського фольклору, народних традицій і професійної культури інших етносів.

Впливовим діячем у місті впродовж семи років (1853–1860) був видатний польський письменник-публіцист, видавець, філософ, історик, громадський та політичний діяч Юзеф-Ігнацій Крашевський (1812–1887). Авторитет митця поширювався на всі сфери громадського життя міста. Двічі дворянство Волинської губернії обирало його почесним попечителем Житомирської чоловічої гімназії на трирічний термін (1853 і 1856 року). Восени 1854 року Ю.-І. Крашевського призначили головою Волинського губернського статистичного комітету – тоді письменник провів роботу зі збору інформації й опису пам'яток історії та культури губернії.

Під час перебування в місті Ю.-І. Крашевський опікувався театром¹. У січні 1857 року його призначили художнім директором: він контролював як творчі моменти (музичне оформлення спектаклів, підбір репертуару та підготовка артистів), так і суто господарські справи (друк афіш, визначення цін на квитки, оновлення декорацій і костюмів, бібліотечний фонд). Спеціально для житомирського театру він написав п'єси «Портрет» (1857), «Легше зіпсувати, ніж виправити» (1858), «Стара історія» (1959).

Також Ю.-І. Крашевський запам'ятався житомирянам проведенням «музичних вечорів» у своєму будинку. На цих салонних концертах слухачі ознайомлювалися із симфонічними творами, спеціально перекладеними для камерного виконання ансамблями різних інструментальних складів. Письменник завжди підтримував музикантів, особливо своїх співвітчизників-поляків, які приїжджали до міста з концертами (часто й на його запрошення). Серед таких гастролерів були скрипаль-віртуоз, композитор і педагог Аполінарій Контський, піаніст Юзеф Венявський (брат уславленого польського скрипаля Генріка Венявського).

Подібний музичний салон діяв наприкінці століття і в домі Падеревських. Будинок на вул. Подільській відомий польський музикант і громадський діяч Ігнацій Падер-

АНАСТАСІЯ КРАВЧЕНКО. МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ
ПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ ЖИТОМИРА...

ревський придбав 1890 року для батька, який оселився там із другою дружиною, зведеними братами Ігнація Станіславом і Юзефом та сестрою Марією. У флігелі садиби Падеревські влаштовували музичні вечори, які обов'язково супроводжувалися ілюмінацією у вигляді ліхтариків на веранді й подвір'ї.

Помітною постаттю музичного життя Житомира кінця XIX ст. був віолончеліст, диригент, композитор та педагог Анджей (Андрій Григорович) Янович (1830–1902). Його творчий доробок становлять струнні кuartети, фортепіанні тріо, п'єси для віолончелі, романси. «Шість пісень», у тому числі популярну свого часу «Зірочку» (*Gwiazdka*), було надруковано в місцевій типографії; їх часто виконували на концертах.

Саме в Житомирі, у родині композитора й піаніста Владислава Заремби, народився Сигізмунд Заремба (1861–1915), у майбутньому також музикант – піаніст, віолончеліст, композитор та диригент. Музичну освіту він опанував приватно: спочатку в батька, а потім – під час навчання на юридичному факультеті Київського університету – у викладача теоретичних дисциплін Андрія Казбирюка та віолончеліста й композитора Владислава Алоїза. Про високу професійну майстерність С. Заремби свідчить відповідальна посада директора музичних класів при Воронезькому відділенні Імператорського російського музичного товариства (далі – ІРМТ), яку він обіймав наприкінці 1890-х років. Там він займався активною концертною діяльністю, виступаючи як диригент на концертах симфонічної музики та як віолончеліст у складі камерних ансамблів. Зв'язок з малою батьківщиною яскраво виявився в його композиторській творчості, зокрема в обробках українських народних пісень.

Житомир був рідним містом і для відомого польського піаніста й композитора Юліуша Зарембського (1854–1885). У процесі його музичного виховання значна роль належала представниці польської інтелігенції – Луції Руцинській². Здобуті знання дозволили шістнадцятилітньому талановитому юнакові, який на той час неодноразово з успіхом грав на міських публічних концертах, вступити до Віденської кон-

серваторії. По закінченні навчання Ю. Зарембського нагородили двома золотими медалями: з композиції та фортепіано. А вже за рік, у 1873-му, він отримав диплом вільного художника, склавши екстерном іспити в Петербурзькій консерваторії. Після успішних гастролей містами України і Росії молодий музикант поїхав до м. Веймара задля вдосконалення виконавської майстерності у Ференца Ліста. Славетний музикант дав високу оцінку Ю. Зарембському і як піаністу, і як композитору. Так само про нього висловився і знаний російський композитор Олександр Бородин, з яким Ю. Зарембський познайомився під час подорожі. Певний час музикант виношував задум опери «Марія» за однойменною поемою польського поета Антонія Мальчевського, події якої відбуваються на Волині. Однак композиторові вдалося завершити лише увертюру. Зауважимо, що тісний зв'язок з польським та українським фольклором відчутний у народнопісенних інтонаціях його творів. Помер Ю. Зарембський у Житомирі, приїхавши на гастролі та захворівши на туберкульоз. Серце музиканта, за його заповітом, поховане в міському кафедральному костьолі св. Софії.

Упродовж XIX ст. польська інтелігенція, до якої належали літератори, письменники, художники, музиканти, відіграла надзвичайно важливу роль у розвитку культури Житомира. Ця тенденція збереглася й на початку XX ст. Польське коріння мали видатні українські композитори Борис Лятошинський і Михайло Скорульський. Незважаючи на те що жоден з них публічно ніколи не позиціонував себе як представника польської культури, а у своїй творчості використовував польської тематики не набагато більше, ніж інші українські чи російські композитори-сучасники, вважаємо за потрібне окреслити деякі відомості щодо їхнього походження, оскільки польська культура, хоча й опосередковано, мала певний вплив на формування їхніх творчих особистостей. Цьому сприяли не лише сімейні традиції та генетична пам'ять, а й виховання в багатонаціональному (з вагомою часткою польського елемента) середовищі Житомира.

ІСТОРІЯ

Родина Лятошинських належала до дворянського роду: Леон Лятошинський, прадід композитора, отримав дворянство 1826 року. Його син – Леонтій Леонович (1830–1884), колезький радник, – працював у Житомирі на посаді міського лікаря. Діти Леонтія не продовжили медичної справи – більшість із них присвятила своє життя педагогіці. Найвизначнішого успіху в цій царині досягнув старший син – Микола Лятошинський (1861–1920), батько композитора Бориса Лятошинського. По закінченні Житомирської гімназії він вступив на історико-філологічний факультет Київського університету святого Володимира, завершивши навчання 1884 року зі ступенем кандидата університету. Опісля повернутися до Житомира (відпрацювавши за призначенням у Немирівській гімназії), де мешкала його родина, йому вдалося лише через п'ять років³.

На посаді директора Житомирського комерційного училища М. Лятошинський значну увагу приділяв культурно-мистецькому розвитку учнів. Головну роль у цьому процесі виконував організований ним учнівський хор, репертуар якого переважно становили народні пісні: українські, російські, польські. В училищі регулярно проводили літературно-музичні вечори й концерти.

Природно, що дитячі та юнацькі роки Бориса Миколайовича Лятошинського проходили в містах служби батька – у Житомирі, Немирові, Златополі. Очевидно, що найбільший вплив на виховання майбутнього композитора мало оточення родини саме в Житомирі, на малій батьківщині, де він народився й здобув початкову освіту: загальну (у гімназії) та ґрунтовну музичну – у досвідченого педагога Олександра Ружицького (також поляка з походження). Саме до житомирського періоду належать його перші композиторські спроби: фортепіанні мініатюри танцювальних жанрів (серед яких за традицією багато власне польських), камерно-інструментальні ансамблі. Рівень отриманих музичних знань і навичок дозволили юнакові вступити на композиторський факультет Київської консерваторії (клас Рейнгольда Глієра). До польської тематики Б. Лятошинський у подальшому звер-

тався в симфонічних поемах «Гражина» й «На берегах Вісли», у «Польській сюїті» *op.* 60, побудованій на оригінальних польських темах, у двох мазурках на польські народні теми для віолончелі й фортепіано. У 1959 році Товариство польсько-радянської дружби (Варшава) нагородило композитора премією за зміцнення культурних зв'язків між Польщею й СРСР.

Хоча подальше творче життя Б. Лятошинського було пов'язане з Києвом, важко переоцінити роль житомирського оточення, у якому в умовах духовно насиченої атмосфери рідного дому та полікультурного середовища цілого міста формувалися особистісні та мистецькі засади становлення майбутнього композитора.

Тісно пов'язаною з Житомиром була також родина відомого українського композитора Михайла Адамовича Скорульського (1887–1950). Його батько⁴ належав до польської шляхти герба *Kościeszka z odmianą*⁵. Як і більшість представників інтелігенції, Адам Скорульський був шанувальником мистецтва – у студентські роки співав у хорі М. Лисенка. Саме там він познайомився з майбутньою дружиною, здібною піаністкою, ученицею М. Лисенка (у Київському інституті шляхетних дівчат) і В. Пухальського (у музичному училищі Київського відділення ІРМТ), – Ніною (Неонілою) Олексіївною Сенаторською (1865–1932).

На жаль, їхнє подружнє життя не склалося. Син Михайло жив з тіткою в Києві, згодом – з батьком у Ризі, де яскраво виявився музичний таланти хлопчика: саме там семирічний Михайло написав опери «Сон Усладе» і «Слобода Неволья». Коли мати вдруге вийшла заміж за Миколу Бикова (1863–1942), званого в Житомирі лікаря й одного з ініціаторів створення Житомирського відділення ІРМТ, Михайло переїхав до неї. Після семи років навчання в Першій чоловічій гімназії він вступив до музичних класів ІРМТ. Навчаючись у званого в місті педагога Леоніда Местечкіна, юнак демонстрував неабиякий музичний хист у фортепіанному виконавстві, читанні з аркуша, імпровізації, а також надзвичайну працездатність. На урочистостях з нагоди закінчення училища М. Скорульський успішно виконав Концерт

АНАСТАСІЯ КРАВЧЕНКО. МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ
ПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ ЖИТОМИРА...

для фортепіано з оркестром № 1 Сергія Рахманінова.

Через кілька років після закінчення композиторського факультету Петроградської консерваторії його було мобілізовано до сформованого в Житомирі в роки Першої світової війни Артистичного батальйону, до складу якого входив струнний оркестр. Саме там розпочалася плідна й багаторічна діяльність М. Скорульського-диригента. Важливо, що вже перші кроки на ниві диригування були успішними: він «вирізнявся неабиякими здібностями й енергією, завдяки чому оркестр завжди перебував на високому рівні, приваблюючи цим слухачів» * [5, с. 267].

Для М. Скорульського житомирський період став етапом становлення як композитора, етапом пошуків власного стилю та накопичення досвіду. Значну роль зіграло не лише культурне середовище міста, але й природа Волині: саме вона згодом надихала митця на створення чарівних музичних пейзажів у найвизначнішому його творі – балеті «Лісова пісня».

У розглядуваний період польська складова була досить вагомою в культурі Житомира. Музиканти-поляки перебували у всіх сферах мистецької активності: педагогічній, концертній, театральній. Важливість їхнього впливу виявлялася не лише в полонізації художнього середовища. Будучи представниками різних європейських шкіл, митці слугували своєрідними «трансляторами» нових мистецьких надбань, постійно збагачуючи цим культурне життя міста. Одночасно, завдяки вихованню або ж довготривалому перебуванню в полікультурному середовищі, і самі поляки були носіями особливої слов'янської культури, у якій надзвичайно щільно переплелися ознаки як польських і українських, так і інших слов'янських музичних традицій. Найяскравіше це увиразнилося в композиторській творчості, а саме: у використанні інтонацій народної музики, жанровій специфіці музичного мистецтва різних народів, в обробках народних пісень.

Примітки

¹ Зазначимо, що на початку XIX ст. в Житомирі, як і в інших містах Правобережної України, переважали польські театральні трупи. Поступово через антикатолицьку імперську політику вони змушені були включати до репертуару п'єси російських і українських авторів, а згодом і самі ставали мішаними – польсько-українсько-російськими. Після поразки повстання поляків 1865 року польську трупу житомирського театру було ліквідовано.

² Луція Руцинська (бл. 1818–1882) – піаністка, композитор та педагог. Була дружиною Юстина Руцинського, одного з активних учасників польського визвольного руху. Свій внесок у підтримку й популяризацію польської музики внесла, склавши та видавши в Петербурзі, альбомом п'єс для фортепіано «Музичний альбом для фортепіано» (*Album muzyczne na fortepian*), до якого ввійшли твори польських композиторів Ігнація-Фелікса Добжинського, Станіслава Монюшка, Марії Шимановської та інших.

³ М. Лятошинський викладав історію та географію в Житомирській гімназії, поєднуючи читання лекцій з обов'язками класного керівника. У 1896–1906 роках викладав історію у Першій київській гімназії, а згодом обіймав посаду директора Немирівської (1906–1908) і Златопільської (1908–1911) гімназій. У березні 1911 року повернувся до Житомира: спочатку очолив Комерційне училище, а з 1913 року викладав у Землемірному училищі. Також читав лекції з російської та загальної історії в Луцько-Житомирській римсько-католицькій семінарії.

⁴ Житомирянин Адам Петрович Скорульський (1865 (1869?) – бл. 1942) закінчив факультет природничих наук Київського університету святого Володимира, служив старшим штатним контролером винокурних заводів.

⁵ Цей герб отримав Анджей Скорульський (учасник сейму 1621 р.), який 1582 року з князем Миколоєм Радзивіллою (Сироткою) вирушив пілігримом до Єрусалима. Там їх посвятили в лицарі Ордену Гроби Господнього. У російському дворянстві рід Скорульських було затверджено 1835 року.

Джерела та література

1. *Баладинська-Сипченко І. В.* Польська музична культура Житомира у XIX столітті / І. В. Баладинська-Сипченко // Юзеф Ігнаці Крашевський як явище світової культури : наук. зб. «Велика Волинь». – Житомир : Волинь, 2002. – Т. 28 / гол. ред. М. Ю. Костриця. – С. 48–51.

2. *Борис Тен.* Сторінки музичного життя Житомирщини // Жадань і задумів неспокій. З творчої спадщини Бориса Тена : вірші, переклади, статті, листи, спогади / Тен Б. ; упоряд. А. Ф. Журавський, К. В. Ленець. – Київ : Радянський письменник, 1988. – С. 121–135.

3. *Буравський О. А.* Поляки Волині у другій половині XIX – на початку XX ст. / Олександр Буравський. – Житомир : ЖДУ, 2004. – 168 с.

* Переклад з російської авторки статті. – *Ред.*

ІСТОРИЯ

4. *Калакура О. Я.* Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті / О. Я. Калакура. – Київ : Знання України, 2007. – 508 с.

5. *Скорульський М. А.* Воспоминания. Письма. Материалы / Михаил Скорульский ; сост. Р. Н. Скорульская. – Киев : Музична Україна, 1988. – 326 с.

6. *Шамаєва К. І.* Лятошинські в Житомирі / Кіра Шамаєва // Записки наукового товариства імені Шев-

ченка. Праці музикознавчої комісії. – Львів, 1996. – Т. 232. – С. 345–352.

7. *Шамаєва К. І.* Музиканти – поляки з Волині // *Шамаєва К. І.* Митці. Освіта. Час: з архівних джерел / К. І. Шамаєва. – Житомир : Косенко, 2005. – С. 5–14.

8. *Шамаєва К. І.* Поляк з Житомира // *Шамаєва К. І.* Митці. Освіта. Час: з архівних джерел / К. І. Шамаєва. – Житомир : Косенко, 2005. – С. 14–24.

SUMMARY

The specific feature of the eventful social life of Zhytomyr – an ancient city with rich cultural traditions – was its multicultural nature, since the representatives of different ethnic groups have been living there for a long time: Ukrainians, Russians, Jews, Poles, Germans and Czechs. They all maintained and developed their own art national heritage, while combining it with the local one.

The coexistence and interpenetration of the cultures of different ethnic and religious (including faith) communities on the territory bounded with provincial town borders, has created a special atmosphere of artistic life. Each of the representatives of different ethnic groups and, therefore, art schools brought something to the general cultural process, simultaneously accumulating experience of foreign, unfamiliar cultures. All these features and traditions, mixing in a peculiar *melting pot*, gave qualitatively new features to this or that artistic phenomenon.

Studying of the cultural life of national minorities, that lived in Zhytomyr, is important not only in the aspect of international relations, but also for the formation of integral conception of the general cultural situation, which has become a solid foundation for further development of social and artistic landscape of the city.

The activities of public societies were an important element of the Zhytomyr Pole's public life. These associations had a legal possibility for improvement of their countrymen material and spiritual life. In the early 20th century there functioned The Zhytomyr Roman Catholic Charitable Society, the Polish society of singers *The Lute*, The Christian Catholic Society of Working Women *Dzwignia (The Lever)*, The St. Zita Society of the Christian Women Maid, The Polish Women's Circle and others.

Educational activity of the Polish community provided a high level of the Volyn Poles' culture including the field of music art. The history of Ukrainian and Polish musical culture has been enriched with several tens of artists of the Polish origin, who was born, lived or worked in Volyn, in Zhytomyr in particular, their artistic personality has been forming under the impact of local multicultural environment. Among them there are a prominent Polish writer, publicist, publisher, philosopher, historian, public and political figure Józef Ignacy Kraszewski; cellist, conductor, composer and teacher Andrzej Yanovych; pianist, cellist, composer and conductor Sigismund Zaremba; pianist and composer, a graduating student of the Vienna Conservatory, a follower of F. Liszt Juliusz Zarembski.

During the 19th century the Polish intellectuals – literary men, writers, artists and musicians – had a significant impact on the development of Zhytomyr culture. This trend was also preserved in the early 20th century. The prominent Ukrainian composers Borys Liatoshynskiy and Mykhailo Skorulskiy had Polish roots. Despite of the fact that both of them has never publicly positioned themselves as the representative of Polish culture and in their works have used the Polish themes not much more than other Ukrainian or Russian composers-contemporaries, Polish culture, although relatively indirectly, had some influence on their creative personalities formation. This was assisted not only with the family traditions and genetic memory, but also an upbringing in the multicultural (with a significant share of the Polish element) Zhytomyr environment.

АНАСТАСІЯ КРАВЧЕНКО. МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ
ПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ ЖИТОМИРА...

In the concerned period the Polish component was quite significant in the culture of Zhytomyr. Musicians-Poles actively participated in all spheres of artistic activity: pedagogy, concert, theater life. The importance of their influence was expressed not only in polonization of the artistic environment – been the representatives of various European schools, the artists served as a sort of *compilers*, constantly enriching Zhytomyr culture with the new for it European artistic heritage. Simultaneously due to upbringing or continuance in a multicultural environment, the Poles themselves became the carriers of a particular Slavic culture in which features of both Polish and Ukrainian or the other Slavic musical tradition had extremely closely interwoven. This became most clearly apparent in the composer's activity, notably just in using of the folk music intonations, various nations' music genre specific, the arrangements of folk songs.

Keywords: music life of Zhytomyr, the Poles in Volyn, public societies, J. Kraszewski, I. Paderewski, S. Zarembo, J. Zarembski, M. Skorulskyi, B. Liatoshynskyi.